

การวิเคราะห์นิทานและสื่อพื้นบ้านจังหวัดเลย

The Analysis of Folktales and Folk Media of Loei Province

วารางคณา ทวีวรรณ¹ ปัจจรี ศรีโชค²Warangkha Taweewan¹ Patcharee Srichok²Corresponding author's E-mail: ann_arty054@hotmail.com¹, yingo_jang@hotmail.com²

(Received: May 6, 2021; Revised: July 23, 2021; Accepted: November 22, 2021)

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่อง “การวิเคราะห์นิทานและสื่อพื้นบ้านจังหวัดเลย” มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) จำแนกประเภทของนิทานและสื่อพื้นบ้านในจังหวัดเลย 2) วิเคราะห์คุณธรรมจริยธรรม ในนิทานและสื่อพื้นบ้านจังหวัดเลย เก็บรวบรวมข้อมูลเอกสารและข้อมูลภาคสนามในพื้นที่ 5 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมืองเลย อำเภอวังสะพุง อำเภอเชียงคาน อำเภอด่านซ้าย และอำเภอภูหลวง จังหวัดเลย ผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ พระสงฆ์ และปราชญ์ท้องถิ่น รวม 15 คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้แนวคิดวรรณกรรมท้องถิ่น แนวคิดสื่อพื้นบ้านและแนวคิดคุณธรรมจริยธรรม และนำเสนอผลการวิจัยแบบพรรณานาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า

1. นิทานและสื่อพื้นบ้านจังหวัดเลย จำแนกประเภท ได้ดังนี้ คือ 1) นิทานพื้นบ้านจังหวัดเลย พบจำนวน 63 เรื่อง จำแนกได้ 8 ประเภท ได้แก่ (1) นิทานมหัศจรรย์ (2) นิทานชีวิต (3) นิทานและตำนานประจำถิ่น (4) นิทานอธิบายเหตุ (5) นิทานมุขตลก (6) นิทานสัตว์ (7) นิทานคติธรรม และ (8) นิทานเรื่องผี และ 2) สื่อพื้นบ้านจังหวัดเลย จำแนกได้ 5 ประเภท คือ (1) ประเพณีและพิธีกรรม ได้แก่ ประเพณีบวงสรวงพญาช้าง-นางผมหอม พิธีกรรมผาสดลอยเคราะห์ พิธีกรรมสักการะเจ้าฟ้าร่วมขาว พิธีกรรมสงฆ์ รอยพระพุทธรูปท้าวควายเงิน งานนมัสการเจดีย์ศรีสองรัก ประเพณีไหว้ ภูอั้งลั้งและภูผาแดด ประเพณีผีตาโชน และประเพณีผีขนน้ำ (2) การละเล่น ได้แก่ การละเล่นของชาวไทยดำ เช่น การละเล่นไม้แจ่งแจ๊ะ การเล่นเสียงทาย และแซ่ปางแมงต๋มเต่าไทยเลย (หมอลำไทยเลย) (3) การแต่งกาย ได้แก่ เครื่อง แต่งกายของชาวไทยดำ (4) ของใช้และหัตถกรรม ได้แก่ ตุ่มของชาวไทยดำ และ (5) จิตรกรรมฝาผนัง ได้แก่ จิตรกรรมฝาผนังวัดมหาธาตุ วัดท่าคอก วัดศรีคุณเมือง อำเภอเชียงคาน วัดโพธิ์ชัย และวัดนรมิตวิปัสสนา อำเภอด่านซ้าย

2. คุณธรรมจริยธรรมในนิทานและสื่อพื้นบ้านจังหวัดเลย สามารถวิเคราะห์ได้ดังนี้ 1) คุณธรรมจริยธรรมในนิทานจังหวัดเลย จำแนกได้ 14 ประเภท คือ (1) ความเมตตา กรุณา ไม่เบียดเบียนผู้อื่น (2) ความกตัญญู กตเวทิตะและความซื่อสัตย์ (3) ความมีสัจจะหรือวาจาสัตย์ และพูดจาไพเราะ (4) ความมีวินัย (5) ความเสียสละ ให้ทาน และ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ (6) ความสามัคคีและการช่วยเหลือเกื้อกูล (7) ความพยายาม มานะ และอดทน (8) ความยุติธรรม (9) ความขยัน สัมมาชีพ และรับผิดชอบ (10) ความโลภ (11) ความกล้าหาญและเขวี้ยงปัญญา (12) หลักการครองเรือน (13) การทำดีได้ดี และ (14) การให้อภัย 2) คุณธรรมจริยธรรมในสื่อพื้นบ้านจังหวัดเลย สามารถจำแนกได้ 5 ประเภท คือ (1) คุณธรรมจริยธรรมในประเพณีและพิธีกรรม ได้แก่ ความรับผิดชอบ ความสามัคคี ความเสียสละ ความซื่อสัตย์ ความจงรักภักดี ระเบียบวินัย และความเชื่อและศรัทธา (2) คุณธรรมและจริยธรรมในการละเล่น ได้แก่ ความเชื่อและศรัทธา ความสามัคคี (3) คุณธรรมและจริยธรรมในเครื่องแต่งกาย เสื้อผ้าของชาวไทยดำ ได้แก่ ความขยันหมั่นเพียร ความรับผิดชอบ ระเบียบวินัย ความอดทน (4) คุณธรรมและจริยธรรมในของใช้และหัตถกรรม ได้แก่ ความขยันหมั่นเพียร ความรับผิดชอบ ความเชื่อและศรัทธา และ (5) คุณธรรมและจริยธรรมในจิตรกรรมฝาผนัง ได้แก่ พระเจ้าสิบชาติ (บำเพ็ญกรรม 10 ประการ) พระเวสสันดรชาดก (ทานบารมี) พระมาลัยคำหลวง (ทำดี-ทำชั่ว) คุณธรรมจริยธรรมในนิทานและสื่อพื้นบ้านดังกล่าว แสดงให้เห็นถึงคุณค่าที่คนรุ่นหลังควรอนุรักษ์ สืบสาน และนำมาถ่ายทอดเพื่อปลูกฝังเด็กและเยาวชนของชาวจังหวัดเลยในรูปแบบต่างๆ ที่สอดคล้องกับบริบทที่กำลังเปลี่ยนแปลงไปในสังคมปัจจุบัน

¹ อาจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย² อาจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาไทย คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย¹ Lecturer, Program in Thai, Faculty of Humanities and Social Sciences, Loei Rajabhat University² Lecturer, Program in Thai, Faculty of Education, Loei Rajabhat University

คำสำคัญ: วรรณกรรมท้องถิ่น นิทานพื้นบ้าน สื่อพื้นบ้านจังหวัดเลย คุณธรรมจริยธรรม

Abstract

The research titled "The Analysis of Folktales and Folk Media of Loei Province" was aimed to 1) analyze the folktales and folk media in Loei Province and 2) to analyze the content related to morality and ethnics in folktales and folk media in Loei Province. The data was gathered from related document and field data in 5 districts including Mueang Loei district, Wang Saphung district, Chiang Khan district, Dansai district, and Phuluang district in Loei Province. The population and the target group were 15 subjects who were local philosophers and Buddhist monks. The research tools comprised semi-constructed and unconstructed interviews whereas the data was analyzed using the concepts of folk literature, folk media and morality and ethnics. Descriptive analysis was used to present the research results.

The research results were as follows.

1. There were 63 folktales found in Loei province which were classified into 8 types as follows: 1) miracle tales, 2) life tales, 3) folktales and local legends, 4) explanatory tales, 5) Merry tales 6) animal tales, 7) moral tales and 8) ghost tales and the folk media in Loei Province was classified into 5 types as follows. 1) traditions and ceremonies are Phraya Chang – Nang Phom Hom worshipping tradition, Pha Sad Loi Kror ceremony, Chao Pha Rom Khao Worshipping ceremony, Lord Buddha's Footprint water sprinkling ceremony on Phra Putthabat Phu Kwain Ngeon temple, Phrathat Si Song Rak Homage-Paying Fair, Phu Ang Lang and Phu Pha Dad worshipping tradition, Phi Ta Khon festival, and Phi Khon Nam tradition. 2) Folk plays are Tai Dam plays such as Mai Jaeng Jae, Siang Tai, Sae Pang, and Maeang Tab Tao Tai-Loei (Morlam Tai-Loei). 3) Costume is Tai-Dam costume. 4) Household appliances and handicrafts were Tum of Tai Dam. And, 5) Mural Arts are mural arts at Mahathat Temple, Tha Kok temple, Si Khun Mueang temple in Chiang Khan district and Phon Chai temple and Neramit Wipassana temple in Dansai District.

2. Morality and ethnics in folktales can be classified into 14 types including 1) kindness and compassion and do no harm to the others, 2) gratitude and honesty, 3) truthfulness and polite speech, 4) disciplinary 5) sacrifice, charity and sharing, 6) cooperation, 7) effort, endurance and patience, 8) justice, 9) diligence, right means of livelihood and responsibility, 10) greediness, 11) courage and intelligence, 12) householding principles, 13) doing good things, and 14) forgiveness. Morality and ethnics in folk Media can be classified into 5 types as follows. 1) morality in traditions and ceremonies are responsibility, cooperation, sacrifice, honesty, royalty, disciplinary, belief and faith. 2) Morality and ethnics in folk plays are belief and faith and cooperation. 3) Morality and ethics in Tai-Dam costume are diligence, endurance, responsibility, disciplinary, and patience. 4) Morality and ethnics in household appliances and handicrafts are diligence and endurance, responsibility, belief and faith. And, 5) Morality and ethnics in mural arts are the Ten Great Birth Stories of the Buddha (10-virtue practice), Phra Vessantara Jataka (act of generosity) Phra Malai Kam Luang (doing good and bad things). The morality and ethnics in folktales and folk media identify the value for the new generations to conserve, inherit, and transfer to children and youths in Loei province in different forms related to the changing context of the present society.

Keywords: local literature, folktales, media of Loei province, morality and ethics

ความเป็นมาของปัญหา

สังคมไทยในปัจจุบันนี้มีการเปลี่ยนแปลงในทุกๆ ด้าน ผนวกกับการรับเอาวัฒนธรรมจากต่างชาติเข้ามาอย่างมาก ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของการดำรงชีวิต นำตัวอย่างที่ไม่ดีลอกเลียนแบบอย่างเพราะคิดว่าเป็นความทันสมัย ขาดความใกล้ชิดของคนในครอบครัว เยาวชนปฏิบัติตนไม่เหมาะสม เป็นเช่นนี้อาจเพราะทุกคนห่างไกลจากศาสนา ไม่เห็นความสำคัญของคุณงามความดี ต่อคนที่ใกล้ชิด ไม่นำคุณคุณธรรมจริยธรรมเป็นแนวทางของการปฏิบัติตนดังเช่นบรรพบุรุษที่ได้ปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมมาสู่ลูกหลานผ่านมาหลายยุคสมัย

การพัฒนาคุณภาพของบุคคลให้มีประสิทธิภาพนั้น ควรปลูกฝังคุณธรรมตั้งแต่ระดับเยาวชน ให้มีลักษณะความเป็นพลเมืองที่ดี มีความซื่อสัตย์ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่มีลักษณะความเป็นผู้มีคุณธรรมและจริยธรรม มีคุณงามความดีเป็นคุณสมบัติที่สำคัญของความเป็นมนุษย์ ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของขงจื๊อ (2520) ที่ว่า “จริยธรรมเป็นปัจจัยทางสังคมในอันที่จะทำให้สังคมอยู่ด้วยกันอย่างมีความสุขสงบเรียบร้อย ไม่มีปัญหา ไม่มีควมวุ่นวาย” การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมตั้งแต่ระดับเยาวชน จึงเป็นพื้นฐานและภูมิคุ้มกันเพื่อให้ละอายต่อการทำสิ่งที่ไม่ถูกต้อง หันมาทำสิ่งที่ดีงามตามบรรทัดฐานที่สังคมยอมรับ ด้วยเหตุนี้สังคมและครอบครัวควรปลูกฝังและส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมให้แก่สมาชิกของสังคมตั้งแต่ปฐมวัยเลยทีเดียว ซึ่งการปลูกฝังองค์ความรู้จากยุคแรกเริ่มของสังคมไทย เราได้เรียนรู้ผ่านการบันทึกและการบอกเล่าในรูปแบบต่างๆ อันเกิดจากภูมิปัญญาของบรรพบุรุษที่เรียกว่าภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่ออบรม สั่งสอน และดำเนินแบบแผนตามรูปแบบของสังคมในด้านต่างๆ โดยผ่านการสื่อสารทางสังคมที่ใช้ “สื่อพื้นบ้าน” ซึ่งเป็นกระบวนการพื้นฐานของการสื่อสารแต่ละท้องถิ่นที่ได้มีการสืบทอดมาแต่โบราณรวมอยู่ในรูปแบบของมุขปาฐะ คือ การบอกเล่าความเชื่อ วิถีชีวิต ผ่านสื่อประเพณี สื่อพิธีกรรม สื่อการละเล่น (กุลธิดา จันเจริญ, 2555)

จากแนวคิดข้างต้น สื่อพื้นบ้านจึงเป็นรูปแบบของการสื่อสาร ที่สังคมใช้เป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดข้อมูล วัฒนธรรมสู่ชุมชน ไม่ว่าจะเป็นด้านนิทาน ภาษา การแต่งกาย เครื่องใช้ ฯลฯ ที่สังคมได้กำหนดความหมายไว้ ดังนั้น

สื่อพื้นบ้านจึงครอบคลุมถึงการแสดงต่างๆ ด้วย เช่น เพลง ระบำ การละเล่น พิธีกรรม อันเป็นปัจจัยในการสื่อสาร การแสดงประเภทสื่อพื้นบ้านเป็นการแสดงจิตวิญญาณความเป็นไทย และสะท้อนวิถีชีวิตเกี่ยวกับสุนทรียภาพ รสนิยมได้อย่างดียิ่ง

นิทานและสื่อพื้นบ้านจึงเป็นสื่อการเรียนรู้อย่างหนึ่งที่สำคัญในการพัฒนาด้านคุณธรรมและจริยธรรมโดยเฉพาะการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมของเด็กและเยาวชน ดังนั้น การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้แก่เยาวชนผ่านนิทานและสื่อพื้นบ้าน ซึ่งเป็นผลงานสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาชาวบ้าน จึงมีความสำคัญอย่างมาก

ด้วยความสำคัญของนิทานและสื่อพื้นบ้านต่อการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมดังกล่าว คณะผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษานิทานและสื่อพื้นบ้านของจังหวัดเลย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อจำแนกประเภทของนิทานและสื่อพื้นบ้านจังหวัดเลย และเพื่อวิเคราะห์คุณธรรมจริยธรรมที่ปรากฏในนิทานและสื่อพื้นบ้านในจังหวัดเลย โดยมีฐานความเชื่อที่ว่า ชาวจังหวัดเลยสืบเชื้อสายมาจากชาวลาวหลวงพระบาง ดังนั้นพื้นที่จังหวัดเลย ได้แก่ อำเภอเมืองเลย อำเภอวังสะพุง อำเภอเชียงคาน อำเภอด่านซ้าย และอำเภอภูหลวง จึงมีประเพณี วิถีวัฒนธรรมและความเชื่อที่สืบสานมาจากชาวลาวหลวงพระบาง โดยเฉพาะนิทานและสื่อพื้นบ้านมีเอกลักษณ์เฉพาะ เป็นนิทานที่มีชื่อเสียง และถือเป็นวรรณกรรมท้องถิ่นสำคัญของชาวจังหวัดเลย อาทิ เช่น นิทานเรื่องนางผมหมองจึ่งซึ่งดั่งแดง กำพำฝั้นน้อย ฯลฯ และสื่อพื้นบ้านอื่นๆ ได้แก่ ประเพณีผีตาโชน ประเพณีผีขนน้ำ การแสดงแมงตบเต่าไทเลย ตลอดจนนาฏกรรมฝาผนังในวัดต่างๆ เป็นต้น นิทานและสื่อพื้นบ้านดังกล่าว ยังคงได้รับความนิยมอย่างแพร่หลาย และถูกนำมาใช้เพื่อประกอบพิธีกรรม ประเพณี และนำมาพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดเลยตราบจนปัจจุบันนี้ อาทิเช่น นิทานเรื่องนางผมหมอง เชื่อว่ามีถิ่นกำเนิดที่อำเภอภูหลวง ได้ถูกยกระดับขึ้นมาเป็นรูปปั้นพญาช้าง-นางผมหมองที่วัดโนนสว่าง ตำบลภูหอ อำเภอภูหลวง จังหวัดเลย สถานที่ประกอบพิธีกรรมบวงสรวงพญาช้าง-นางผมหมองในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ของทุกปี เป็นต้น

ผลจากงานวิจัย คาดว่าจะได้องค์ความรู้ด้านคุณธรรมจริยธรรมที่ปรากฏในนิทานและสื่อพื้นบ้าน

ที่เป็นประโยชน์ต่อครู อาจารย์ นักวิชาการ และสามารถนำไปเป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของเด็กและเยาวชน ในพื้นที่จังหวัดเลย อีกทั้งเป็นเอกสารเชิงวิชาการแก่ผู้สนใจด้านวรรณกรรมท้องถิ่น และคติชนวิทยาต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อจำแนกประเภทของนิทานและสื่อพื้นบ้านในจังหวัดเลย
2. เพื่อวิเคราะห์คุณธรรมจริยธรรมของนิทานและสื่อพื้นบ้านในจังหวัดเลย

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative method) โดยกำหนดขอบเขตข้อมูล 2 ประเภทคือ 1) ข้อมูลเอกสาร ที่เกี่ยวกับนิทาน ตำนาน และสื่อพื้นบ้านจังหวัดเลย 2) ข้อมูลภาคสนาม โดยผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) ได้แก่ พระสงฆ์ ปราชญ์ท้องถิ่น รวม 15 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลเป็นแบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีโครงสร้างและไม่มีโครงสร้าง วิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลโดยใช้แนวคิดวรรณกรรมท้องถิ่น แนวคิดสื่อพื้นบ้านและแนวคิดคุณธรรมจริยธรรม และนำเสนอผลการวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive analysis)

นิยามศัพท์

นิทานจังหวัดเลย หมายถึง เรื่องเล่าที่ถ่ายทอดทางวจนภาษาและลายลักษณ์อักษรในรูปแบบนิทานและตำนานที่นิยมเล่ากันในท้องถิ่นจังหวัดเลย

สื่อพื้นบ้านจังหวัดเลย หมายถึง สื่อที่สามารถนำมาถ่ายทอดสื่อสารกันในแต่ละท้องถิ่น ซึ่งได้รับการสร้างสรรค์มาจากวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ ทัศนคติ ความเชื่อของคนในชุมชนจังหวัดเลยในรูปแบบความเชื่อ ประเพณี พิธีกรรม การละเล่น รูปแบบที่เป็นวัตถุ เช่น เครื่องแต่งกาย และรูปแบบจิตรกรรมฝาผนัง

คุณธรรมจริยธรรม หมายถึง หลักของความดี การประพฤติปฏิบัติตามศีลธรรมที่ตั้งงาม ที่ปรากฏในนิทานและสื่อพื้นบ้าน ได้แก่ ความเมตตากรุณา ความกตัญญูกตเวที

ความซื่อสัตย์ ความสัจจะหรือวาจาสัตย์ ความมีวินัย ความเสียสละและการให้ ความสามัคคีและการช่วยเหลือเกื้อกูล ความพยายาม มานะ และอดทน ความยุติธรรม เป็นต้น

ผลการวิจัย

ผลการศึกษาค้นคว้าวิจัยสามารถนำเสนอตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

1. ประเภทของนิทานและสื่อพื้นบ้าน จังหวัดเลย

1.1 นิทานจังหวัดเลย ผลการวิจัยพบ จำนวน 63 เรื่อง สามารถจำแนกได้ 8 ประเภท คือ 1) นิทานมหัศจรรย์ (Fairy tale) หรือเทพนิยาย มีความเหนือธรรมชาติ และอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ พบ 9 เรื่อง ได้แก่ นางผมหอม เมืองปัญจนคร นางคำกลอง ไร่เจ็ดหวดเจ็ดไร่ จำปาสีต้น ขุนทิงขุนเที่ยง ก่ากาดำ ท้าวสินไซ ท้าวหัวข้อยล่อ 2) นิทานชีวิต (Novella) มีเนื้อหาสมจริง บ่งบอกสถานที่และตัวละครชัดเจน พบ 4 เรื่อง ได้แก่ ลูกชายสามคน แม่น้ำกับลูกสะใภ้ ย่ากินปลิง สองตายาย 3) นิทานและตำนานประจำถิ่น (mythical legend) เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับเค้าความจริง อธิบายการเกิดของภูเขา แม่น้ำหรือเรื่องราวของบุคคลในประวัติศาสตร์พบ 10 เรื่อง ได้แก่ ตำนานพระแก้วอาสา (ตำนานวีรบุรุษของชาวด่านซ้าย) ตำนานพระธาตุศรีสองรัก ตำนานท้าวมน-นางคง ตำนานแก่งคุดคู้ (จังหวัดตั้งแดง) เมืองภู่ง (ตำนานภูเรือ) เมืองปัญจนคร (ตำนานเมืองปากเหือง) ภูบ่อบิด (ตำนานภูบ่อบิดและภูคุดป่อง) หนองหล่ม พระพุทธรูป ภูควายเงิน ตำนานเจ้าแม่สองนาง 4) นิทานอธิบายเหตุ (Explanatory) อธิบายที่มาของธรรมชาติ พบ 2 เรื่อง ได้แก่ แม่น้ำกับลูกสะใภ้ ย่ากินปลิง 5) นิทานมุขตลก (Merry tale) อธิบายความขบขันของตัวละคร เช่น ความโง่ ความฉลาด พบ 11 เรื่อง ได้แก่ ชันตาปา น้อยหาญหมี นายบังยาน นายคดกับนายชื้อ นายตดนายไปจ่อมโกหก หลาบตายขายชี สามสหายสามโรคหนวกฟาง สามเกลอลักควาย สองสหายไปหาตะกวด 6) นิทานสัตว์ (Animal tale) เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับสัตว์ พบ 4 เรื่อง ได้แก่ สุนัขแสนรู้ กวางคำกับสหาย หงส์หามเต่า ควายกับคน 7) นิทานคติธรรม (Fable tale) เป็นนิทานที่มุ่งเน้นข้อคิดคำสอน พบ 17 เรื่อง ได้แก่ ตัวอุบาทว์ ชาวไร่กับลิง กวางคำกับสหาย สีสหาย ปลาสามชื่อ หัวล้านชอบยอ จัญไรไฟไหม้ ปลาเทวดา ไร่บันข้าวใหญ่ ม้าตัวผู้ออกลูกว่าอะไรว่าตามกัน รักแท้ ลูกสะใภ้เศรษฐี ผัวเป็นเพียงเพราะ

เมียช่างพูด อ้ายสี่ลุยคำเมีย นกกระยางขาว นกกระจอกน้อย 8) นิทานเรื่องผี (Ghost stories) พบ 6 เรื่อง ได้แก่ ผีพิบ พิม ผีกองกอย ผีบังบด ผีกองกอย (ไทดำ) กำพรว้าผีน้อย ผีกองกอย (สำนวนที่ 1 และสำนวนที่ 2)

1.2 สื่อพื้นบ้านจังหวัดเลย จำแนกได้ 5 ประเภท คือ

1) ประเพณีและพิธีกรรม ได้แก่ ประเพณีบวงสรวงพญาช้าง-นางผมหอม พิธีกรรมผาสดลยเคราะห์ พิธีกรรมสักการะเจ้าฟ้าร่มขาว พิธีกรรมสงฆ์อารอยพระพุทธรูปทวดควายเงิน งานนมัสการเจดีย์ศรีสองรัก ประเพณีไหว้ภู่อังลั้งและภูผาแดง ประเพณีผีตาโชน และ ประเพณีผีขนน้ำ 2) การละเล่น ได้แก่ การละเล่นของชาวไทดำ เช่น การละเล่นไม้แจ่งแจ๊ะ การเล่นเสี่ยงทาย และแซปาง แมงตบเต่าไทเลย (หมอลำไทเลย) 3) การแต่งกาย ได้แก่ เครื่องแต่งกายของชาวไทดำ 4) ของใช้และหัตถกรรม ได้แก่ ตุ่มของชาวไทดำ 5) จิตรกรรมฝาผนัง ได้แก่ จิตรกรรมฝาผนังวัดมหาธาตุ วัดท่าคอก วัดศรีคุณเมือง อำเภอเชียงคาน วัดโพธิ์ชัย และวัดเนรมิตวิปัสสนา อำเภอด่านซ้าย

2. วิเคราะห์คุณธรรมและจริยธรรมในนิทานและสื่อพื้นบ้านจังหวัดเลย

2.1 คุณธรรมและจริยธรรมที่ปรากฏในนิทานจังหวัดเลย

คุณธรรมจริยธรรมที่ปรากฏในนิทานท้องถิ่นจังหวัดเลย พบจำนวน 14 ข้อ ได้แก่ 1) ความเมตตา กรุณา ไม่เบียดเบียนผู้อื่น พบในเรื่อง ชาวไร่กับลิง ชันตาปา พระพุทธรูปทวดควายเงิน ย่ากินปลิง ควายกับคน กำพรว้าผีน้อย อีเอื้อกับอีน้อง และเอื้อ (พี่สาว) กับน้อง 2) ความกตัญญู กตเวทิตะ และความซื่อสัตย์ พบในเรื่อง ตำนานพระแก้วอาสา นายคุดกับนายชื่อ จำปาสีตัน ลูกชายสามคน (ไทดำ) ท้าวหัวข้อล่อ กำกาดำ และไอ้เจ็ดไห 3) ความมีสติ จะหรือวาจา สัตย์ และพูดจาไพเราะ พบในเรื่อง ผีพิบ พิม หัวล้านชอบยอ ปลาเทวดา และหนวกพิง ผัวเป็นเมียเพราะเมียช่างพูด ผีบังบดภูแก้ว นกกระจอกน้อย 4) ความมีวินัย พบเรื่อง หงส์หามเต่า 5) ความเสียสละ ให้ทาน และ เอื้อเพื่อเอื้อแม่ พบจากเรื่อง นางผมหอม ไ้บั้นข้าวใหญ่ รักแท้ ลูกสะใภ้เศรษฐี สองตายาย นกกระยางขาว ท้าวมัน-นางคง 6) ความสามัคคีและการช่วยเหลือเกื้อกูล พบจากเรื่อง หนองหล่ม ไอ้เจ็ดไห ตัวอุบาทว์ กวางคำกับสหาย ตำนานพระธาตุศรีสองรัก 7) ความพยายาม

มานะ และอดทน พบจากเรื่อง ภูบ่อปิด หงส์หามเต่า ท้าวหัวข้อล่อ 8) ความยุติธรรม พบจากเรื่อง สีสหาย รักแท้ จัญไรไฟไหม้ ม้าตัวผู้ออกลูก อีเอื้อกับอีน้อง 9) ความขยัน สัมมาชีพ และรับผิดชอบ พบจากเรื่อง ผีพิบ พิม สุนัขแสนรู้ สองสหายลักไก่ แม่ย่ากับลูกสะใภ้ อีเอื้อกับอีน้อง 10) ความโลภ พบจากเรื่อง แก่งคุดคู้ ชาวไร่กับลิง ผีกองกอย นายคุดกับนายชื่อ ผีกองกอย 11) ความกล้าหาญและเชาวน์ปัญญา พบจากเรื่อง ตำนานพระแก้วอาสา (กองแสง) น้อยหาญหนีสามเกลอลักควาย ปลาสามชื่อ ท้าวสินไซ 12) หลักการครองเรือน พบจากเรื่อง ว่าอะไรว่าตามกัน ลูกสะใภ้เศรษฐี ผัวเป็นเมียเพราะเมียช่างพูด 13) การทำดีได้ดี พบจากเรื่อง กำกาดำ ไอ้เจ็ดไห ท้าวหัวข้อล่อ นางผมหอม จำปาสีตัน 14) การให้อภัย พบจากเรื่อง ท้าวสินไซ ผู้วิจัยขอแนะนำเสนอตัวอย่างการวิเคราะห์ได้แก่

ความเมตตา กรุณาต่อสัตว์ จากนิทานเรื่อง “ควายกับคน” นิทานเรื่องนี้สอนให้คนมีความเมตตา กรุณาต่อสัตว์ เห็นอกเห็นใจสัตว์ ผู้เป็นทาสรับใช้มนุษย์ โดยเฉพาะควาย สัตว์ที่มิพระคุณไถนาให้มนุษย์มีข้าวรับประทาน โดยเนื้อเรื่องได้กล่าวถึงสามภรรยาที่มีภรรยา กำลังคลอดลูก ฝ่ายสามีรีบทำงานเพื่อกลับมาดูแลภรรยาและลูกของตนที่บ้าน ในขณะที่เดียวกันควายก็มีลูกอ่อน ระหว่างที่เร่งรีบเพื่อให้งานเสร็จควายได้ร้องขอให้คนมลูก่อน แต่ชายผู้นั้นไม่ยอมรับฟัง จึงใช้ไม้ตีควาย หลังทำงานเสร็จควายวิ่งไปเพื่อให้นมลูก ด้วยความรีบเร่งจึงหกล้มพันหัก และมีความโกรธในมนุษย์จึงไม่พูดกับมนุษย์อีกเลย ดังตัวอย่าง

ควายร้องให้ด้วยความเจ็บปวด เอานมให้ลูกกินจนอิ่ม แล้วก็มาไถนาต่อ ไม่พูดกับคนสักคำ ควายจึงไปคุยกับสัตว์ทั้งหลายว่า ควายไถนา ดูแลไถนาให้คน วิ่งไปเอานมให้ลูกกิน จนล้มพันหัก ต่อไปจะไม่พูดกับคนแล้ว แต่ก็ยังออกลูกมาไถนาให้คน แต่ไม่มีพินบนสักซี่ ต่อมาคนจึงสำนึก และยกย่องควายโดยเอาเขาควายมาไว้บนหลังคาบ้าน เป็นที่มาว่าทำไมบ้านของชาวไทดำจึง มีเขาควายอยู่หน้าจั่วบ้าน เล่าโดย นายสุเมฆ ช้อนเปียยุ่ง (ศาริศา สุขคง, 2555)

ความเอื้อเพื่อเอื้อแม่ จากนิทานเรื่อง “ไ้บั้นข้าวใหญ่” นิทานเรื่องนี้สะท้อนแนวคิดสำคัญในเรื่องความไม่เอื้อเพื่อเอื้อแม่ ข้าวแก่เพื่อนร่วมงาน แล้วเมื่อตนได้รับเคราะห์หรือถูกงูกัดกลับร้องขอให้เพื่อนช่วยเหลือจากตอนที่ไ้บั้นข้าวใหญ่และ

เพื่อนของเขาไปตัดไม้ในป่าพอถึงกลางวันเขานำข้าวที่ห่อกินคนเดียวในขณะที่เพื่อนไม่ได้เอาข้าวไปด้วย เมื่อเขากินอิ่มแล้วยังเหลือข้าวและอาหารเขากลับทิ้งมันลงน้ำ เพื่อแกล้งเพื่อนในวันเดียวกันนั่นเองไ้ปั้นข้าวใหญ่ถูกงูเหลือมรัดตัว เขาได้ร้องขอเพื่อนให้ช่วยชีวิตเขาในที่สุดเขารอดตายและได้ขอโทษเพื่อน ดังตัวอย่างบางตอนจากนิทาน

ไ้ปั้นข้าวใหญ่รอดตายแล้วยกมือไหว้กล่าวขอบคุณเพื่อนที่ช่วยชีวิตไว้พร้อมทั้งบอกล่าวขอโทษที่แกล้งเอาข้าวและอาหารทิ้งลงน้ำ และให้คำรับรองว่า ต่อไปจะไม่กลั่นแกล้งเพื่อนดังที่แล้วมาอีก ทั้งพูดยืนยันอย่างแข็งขันว่า หากเพื่อนมีธุระหรือความจำเป็นอะไรแล้ว ตนนินดีที่จะช่วยเหลือเกื้อกูลทุกอย่างเสมอ ตั้งแต่บัดนั้นมาไ้ปั้นข้าวใหญ่ ก็ละเลิกการเป็นคนเห็นแก่ตัว เปลี่ยนเป็นคนเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่ผู้อื่นตลอดมา (สาร สาระทัศนานันท์, 2535)

ความกตัญญูและความซื่อสัตย์ จากนิทานเรื่องนายคดกับนายซื่อ เนื้อหากล่าวถึงนายคดและนายซื่อซึ่งมีนิสัยตามชื่อเป็นเพื่อนกัน วันหนึ่งทั้งสองไปเที่ยวในป่าแล้วนายคดนึกคะนองหลอกนายซื่อให้ควักลูกตาไปวางไว้รากต้นไม้ไหนที่คิดว่าเขาจะนำสมบัติ เงิน ทองมาให้ นายซื่อก็ปฏิบัติตามด้วยความซื่อแม้ว่าตนเองจะเจ็บปวดและทรมานส่วนนายคดก็หนีกลับบ้านไป ทิ้งนายซื่อไว้ในป่า นายซื่อได้ถูกเทวดาปลอมตัวเป็นเสือมาล่องใจเขา ในที่สุดเขาก็ได้สมบัติมากมาย จึงขนสมบัติเข้าไปในหมู่บ้าน ท่ามกลางญาติพี่น้องมาจัดงานบุญให้ตนเอง คิดว่าตนเองตายแล้ว ฝ่ายนายคดเห็นว่าเพื่อนร่ำรวยจึงคิดอยากร่ำรวยแบบเพื่อน เขาได้ให้นายซื่อพาเข้าป่าแล้ว ทำการควักลูกตาเช่นเดียวกับนายซื่อเทวดาได้ออกมาและล่องใจนายซื่อ แต่เขาไม่สามารถอดทนได้เหมือนนายซื่อ ในที่สุดเขาก็เสียชีวิตลงในป่า กลายเป็นซากศพเหลือแต่หัวกะโหลกแต่อิทธิฤทธิ์ของเขาก็ทำให้พ่อค้าเสียทรัพย์สมบัติ นิทานเรื่องนี้จะเห็นได้ว่านิสัยของคนคดโกงขณะมีชีวิตอยู่ก็ยิ่งคดโกง แม้ตายไปแล้วก็ยังคดโกง และในทางตรงกันข้าม ความซื่อสัตย์ก็ทำให้ร่ำรวย ชีวิตมีแต่ความสุข ดังตัวอย่างนิทาน

นายคดมีนิสัยตามชื่อของเขา คือ ชอบพูดหลอกหลวงคนอื่นเป็นอาชญา ส่วนนายซื่อก็มีนิสัยตามชื่อของเขาเช่นกัน คือ มีความซื่อสัตย์สุจริต เมื่อใครได้คบค้าสมาคมจะรู้สึก รักใคร่นับถือไม่เจิดจาง นายซื่อมีข้อเสียอย่างหนึ่งคือ

ชื่อจนเกินไป เมื่อใครพูดอะไรก็มักเชื่อง่าย โดยขาดการไตร่ตรองไปสักหน่อย (สาร สาระทัศนานันท์, 2535)

2.2 คุณธรรมและจริยธรรมที่ปรากฏในสี่พื้นบ้าน
คุณธรรมจริยธรรมในสี่พื้นบ้าน สามารถจำแนกได้ 5 ประเภท คือ 1) คุณธรรมจริยธรรมในประเพณีและพิธีกรรม บวงสรวงพญาช้าง-นางผมหอม พิธีกรรมผาสดลอยเคราะห์ พิธีกรรมสักการะเจ้าฟ้าร่มขาว พิธีกรรมสงวน้ำพระพุทธบาท ภูควายเงิน งานนมัสการเจดีย์ศรีสองรัก พิธีไหว้ภูอั้งลั้งและภูผาแดด ประเพณีบุญหลวงและผีตาโชน ประเพณีผีชนน้ำ คือ ความรับผิดชอบ ความสามัคคี ความเสียสละ ความซื่อสัตย์ ความจงรักภักดี ระเบียบวินัย และความเชื่อและศรัทธา 2) คุณธรรมและจริยธรรมในการละเล่น ชาวไทดำ (การละเล่นแซปาง การละเล่นมะกรลอดห่วง) การละเล่นแมงตับเต่าไทเลย คือ ความเชื่อและศรัทธา ความสามัคคี 3) คุณธรรมและจริยธรรมในเครื่องแต่งกาย เสื้อผ้าของชาวไทดำ ได้แก่ ความขยันหมั่นเพียร ความรับผิดชอบ ระเบียบวินัย ความอดทน 4) คุณธรรมและจริยธรรมในของใช้ และหัตถกรรมของชาวไทดำ ได้แก่ ตุ่มนกดุ่มหนู ต่อเงินต่อทอง กล่องเงินกล่องทอง หัวใจพ่อแม่ คือ ความขยันหมั่นเพียร ความรับผิดชอบ ความเชื่อและศรัทธา และ 5) คุณธรรมและจริยธรรมในจิตรกรรมฝาผนัง ในเรื่องพระเจ้าสิบชาติ (บำเพ็ญกรรม 10 ประการ) พระเวสสันดรชาดก (ทานบารมี) พระมาลัยคำหลวง (ทำดี-ทำชั่ว) ดังตัวอย่างบทวิเคราะห์

ระเบียบวินัย จากประเพณีพิธีไหว้เจ้าฟ้าร่มขาว พิธีไหว้พระธาตุศรีสองรัก พิธีไหว้ภูอา

พิธีไหว้พระธาตุศรีสองรัก ข้อปฏิบัติ เช่น ให้สวมใส่เสื้อสีขาว เข้าร่วมพิธีกรรม ไม่สวมเสื้อสีแดง ถอดรองเท้าเดินเข้าไปในบริเวณพิธี ห้ามใส่หมวกหรือกางร่ม เป็นต้น ข้อปฏิบัติดังกล่าวก่อให้เกิดระเบียบวินัยของผู้คนในชุมชน

พิธีไหว้ภูอั้งลั้ง อำเภอด่านซ้าย มีข้อปฏิบัติคือ ไม่ดื่มน้ำในระหว่างที่ป็นขึ้นภูเขาเพื่อไปร่วมพิธีไหว้ภูอั้งลั้ง เพศหญิงและเพศชายห้ามนั่งรวมกัน ผู้หญิงจะข้ามไปอยู่บริเวณพิธีสงฆ์ไม่ได้ถือเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ ข้อห้ามดังกล่าวนี้ทำให้เกิดระเบียบวินัย ความอดทน ความเชื่อและความศรัทธาของผู้ร่วมพิธีกรรมอีกด้วย

พิธีไหว้เจ้าฟ้าร่มขาว (บุญเลี้ยงปี) ชุมชนจะมีข้อชะล่าหรือข้อห้ามในวันเลี้ยงบ้าน เช่น การไม่ไปทำไร่ ห้ามนำพื้น

เข้ามาในหมู่บ้าน ทุกคนที่มาร่วมพิธีกรรมให้สวมเสื้อสีขาว ทุกคนครบถ้วนจะนำเหล่า ไก่ ดอกไม้สีขาว มาเช่นไหว้ ผู้คนในชุมชนจะเดินทางหรือย้ายถิ่นฐานก็มักจะบอกกล่าวเจ้าฟ้าร่วมชาวปกปักษ์รักษาอยู่ดีมีความสุข สิ่งเหล่านี้ถือเป็นระเบียบวินัยที่ปลูกฝังให้แก่คนในชุมชนและแสดงให้เห็นถึงความกตัญญูของคนรุ่นหลังที่มีต่อบรรพบุรุษตลอดมา

นับได้ว่าประเพณีและพิธีกรรมเป็นเครื่องมือการจัดระเบียบวินัยของคนในชุมชน ดังที่ ศิราพร ณ ถลาง (2552) ได้กล่าวถึงบทบาทของข้อมูลคติชนวิทยาไว้ว่าข้อมูลคติชนมีบทบาทในการอบรมระเบียบสังคม ปลูกฝังค่านิยมและรักษาบรรทัดฐานทางพฤติกรรมให้สังคม โดยเฉพาะสังคมสมัยก่อนได้อาศัยประเพณีบอกเล่าโดยผ่านกลไกของคติชนรูปแบบต่างๆ ในการอบรมระเบียบสังคมเพื่อให้สมาชิกที่เติบโตมาในสังคมนั้นๆ ได้เรียนรู้เกี่ยวกับกฎระเบียบของสังคม ค่านิยมที่เห็นว่าเป็นสิ่งที่ดี ทศนคติที่สังคมเห็นว่าเป็นสิ่งไม่ดี ตลอดจนบรรทัดฐานทางพฤติกรรมและจริยธรรมของสังคม การอบรมระเบียบสังคมนี้อาศัยกลไกของนิทานหลายประเภท เช่น นิทานชาดกใช้อบรมโลกทัศน์ อุดมการณ์ ปรัชญาในการดำเนินชีวิตในพุทธศาสนา ภาษิตพังเพยใช้อบรมระเบียบของสังคม เมื่อใช้เป็นความเปรียบ เปรียบเทียบ หรือสมาชิกในสังคมนั้นๆ ได้เรียนรู้ทัศนคติของสังคมหรือค่านิยมที่สังคมนั้นๆ เห็นว่าเป็นสิ่งดีหรือไม่ดี เป็นต้น

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยเรื่อง “การวิเคราะห์นิทานและสื่อพื้นบ้านจังหวัดเลย” ผู้วิจัยมีประเด็นอภิปรายผลดังนี้

1. การจำแนกประเภทของนิทานและสื่อพื้นบ้านจังหวัดเลย

ผลจากการจำแนกประเภทของนิทาน จังหวัดเลยนั้น มีความสอดคล้องกับบัวริน วงศ์วี (2551) ซึ่งได้แบ่งประเภทของนิทานชาวอำเภอด่านซ้าย อำเภอหล่มสัก อำเภอหล่มเก่า กับเมืองหลวงพระบาง ออกเป็น 7 ประเภท ได้แก่ นิทานมหัศจรรย์ นิทานปริศนา นิทานมุขตลก นิทานผี นิทานอธิบายเหตุ นิทานคติธรรม และนิทานสัตว์ ซึ่งงานวิจัยดังกล่าวไม่พบนิทานชีวิต ส่วนดนุพล ไชยสินธุ์ (2543) ได้ศึกษารวบรวมวรรณกรรมท้องถิ่นจังหวัดเลย โดยจำแนกออกเป็น 3 ประเภท คือ วรรณกรรมมุขปาฐะ วรรณกรรมจารึก

และวรรณกรรมใบลาน ซึ่งมีความครอบคลุมวรรณกรรมทุกประเภท อย่างไรก็ตามการจำแนกประเภทของวรรณกรรมนั้นในงานวิจัยนี้เน้นการนำข้อมูลลายลักษณ์อักษร สารคดีตำนานนั้น (2535) มาเป็นข้อมูลหลักในการวิเคราะห์

ส่วนการจำแนกประเภทของสื่อพื้นบ้านนั้น ผู้วิจัยใช้แนวการแบ่งของกาญจนา แก้วเทพ (2544) ซึ่งแบ่งประเภทของสื่อพื้นบ้านเป็น 4 ประเภท คือ 1) รูปแบบที่เป็นวจนภาษา (Verbal form) เช่น ตำนาน นิทาน ฎญา เป็นต้น 2) รูปแบบที่เป็นพฤติกรรม (Behavioural form) เช่น ความเชื่อ การละเล่น ประเพณี เป็นต้น 3) รูปแบบที่เป็นวัตถุ (Material form) เช่น เครื่องแต่งกาย ผ้าพื้นเมือง ของใช้ หัตถกรรม เป็นต้น และ 4) รูปแบบที่เป็นอวจนภาษา (Non-verbal form) เช่น ภาพวาด เป็นต้น แต่การแบ่งประเภทสื่อพื้นบ้านดังกล่าวนี้ พบความซ้ำซ้อนของรูปแบบอวจนภาษา (นิทาน ตำนาน) กับวรรณกรรมจังหวัดเลย ดังนั้นผู้วิจัยจึงนำมาสื่อพื้นบ้าน 3 ประเภทมาวิเคราะห์เท่านั้น

2. การวิเคราะห์เนื้อหาเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรมของนิทานและสื่อพื้นบ้านในจังหวัดเลย

ผลการศึกษาค้นคว้าคุณธรรมจริยธรรมในนิทานและพื้นบ้านจังหวัดเลย สามารถจำแนกได้ 14 ประเภท คือ 1) ความเมตตา กรุณา ไม่เบียดเบียนผู้อื่น 2) ความกตัญญูต่อบุคคลและสิ่งมีชีวิต 3) ความซื่อสัตย์ 4) ความมีสติจะหรือวาจาสัตย์ และพูดจาไพเราะ 5) ความมีวินัย 6) ความเสียสละ ให้ทาน และเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ 7) ความสามัคคีและการช่วยเหลือเกื้อกูล 8) ความพยายามมานะ และอดทน 9) ความยุติธรรม 10) ความขยัน สัมมาชีพ และรับผิดชอบ 11) ความโลภ 12) ความกล้าหาญและเขาวนปัญญา 13) หลักการครองเรือน 14) การทำดีได้ดี และ 15) การให้อภัย ซึ่งมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ วรพรรณ สุวรรณชื่น (2550) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง วิเคราะห์จริยธรรมในนิทานพื้นบ้านจังหวัดอุดรดิตรัตต์ โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อรวบรวมข้อมูลนิทานพื้นบ้านจังหวัดอุดรดิตรัตต์ จำนวน 83 เรื่อง ตามหลักเกณฑ์จริยธรรม 11 ประการ ที่มุ่งอบรม สั่งสอน ให้ข้อคิด คติเตือนใจ รวมทั้งแนวทางในการดำเนินชีวิต อันสะท้อนให้เห็นถึงจุดมุ่งหมายและภูมิปัญญาของบรรพบุรุษที่มีวิธีการให้ข้อคิดอบรมสั่งสอนจริยธรรมให้แก่เยาวชนอย่างแยบยล และยังสอดคล้องกับอุไรวรรณ สิงห์ทอง, หนึ่งฤทัย ม่วงเย็น และจากรวรรณ แदनนาวาส (2560) ซึ่งได้เสนอบทความเรื่อง

การศึกษาคุณธรรมที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านอีสาน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาคุณธรรมที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านอีสาน จำนวน 50 เรื่อง โดยศึกษาคุณธรรม 13 ด้าน ได้แก่ ความขยัน ความประหยัด ความซื่อสัตย์ ความมีวินัย ด้านความอ่อนน้อม ด้านความสะอาด ด้านความสามัคคี ด้านความมีน้ำใจ ด้านความพอประมาณ ด้านความมีเหตุผล เช่นเดียวกับกับงานวิจัยของพรสวรรค์ ศิริกัญญาภรณ์ (2562) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการบูรณาการวรรณกรรมและสื่อพื้นบ้านเพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมเยาวชนในจังหวัดเลย โดยผลการวิจัย พบว่า 1) คุณธรรมจริยธรรมปรากฏอยู่ในเนื้อหา นิทานทุกเรื่องและในแต่ละเรื่องมีคุณธรรมจริยธรรมหลายด้าน โดยเรียงลำดับจากคุณธรรมจริยธรรมที่พบมากไปหาน้อย ตามลำดับดังนี้ ความเสียสละ ความขยันหมั่นเพียร ความอดทนอดกลั้น ความสามัคคี ความซื่อสัตย์ ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความกตัญญู ความมีสติ ความเฉลียวฉลาด ความยุติธรรม ความมีเมตตา ความกล้าหาญ คิดก่อนพูดและพอใจในสิ่งที่ตนมี

ความสอดคล้องของผลการวิจัยดังกล่าว น่าจะอนุมานได้ว่าพื้นที่จังหวัดเลยในอดีตคือส่วนหนึ่งของอาณาจักรล้านช้าง แน่แน่นอนว่าพื้นที่แถบนี้มีวัฒนธรรม ประเพณี ศาสนาและความเชื่อที่สืบสานจากวัฒนธรรมล้านช้าง ดังนั้นวรรณกรรมท้องถิ่นจังหวัดเลย จึงมีความคล้ายคลึงกับวรรณกรรมในอาณาจักรล้านช้าง (ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว) เพราะชาวอีสานสมัยก่อนรับวัฒนธรรมจากราชธานีไทย (สมัยก่อนรัชกาลที่ 5) จึงได้รับวัฒนธรรมจากอาณาจักรล้านช้างเสมอมา

นับได้ว่าคุณธรรมจริยธรรมที่พบในนิทานพื้นบ้านของจังหวัดเลยและสื่อพื้นบ้านนั้น แม้ว่าจะเป็นนิทานที่เก่าหรือไม่ทันสมัยแต่ก็ยังคงไว้ซึ่งแนวคิดเชิงจริยธรรมที่คนในสังคมเมืองเลยในอดีตใช้เพื่อสั่งสอนเยาวชน และประชาชน ซึ่งก็น่าเสียดายว่านิทานท้องถิ่นและสื่อพื้นบ้านเหล่านั้นไม่ได้รับการเผยแพร่หรือถูกถ่ายทอดสู่เยาวชนรุ่นหลังเพราะสังคมปัจจุบันนั้นสื่อออนไลน์เข้ามามีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของเด็กและเยาวชน ซึ่งแตกต่างจากอดีตที่วัดเป็นศูนย์กลางการศึกษาเด็กและเยาวชนจึงได้รับการขัดเกลาและได้รับความบันเทิงจากนิทานพื้นบ้านและสื่อเหล่านั้นผ่านสถาบันศาสนา

อย่างไรก็ตามผู้วิจัยมีความคาดหวังว่าผลการวิเคราะห์จะทำให้คนรุ่นใหม่และผู้ที่เกี่ยวข้องกับการอบรม

บ่มนิสัยของเยาวชนจะเห็นคุณค่าและนำองค์ความรู้ไปบูรณาการกับสื่อสมัยใหม่หรือจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาเด็กและเยาวชนจังหวัดเลย ได้ซึมซับวัฒนธรรมท้องถิ่นจังหวัดเลย ในโอกาสต่อไป

สรุปผลการวิจัย

การวิเคราะห์นิทานและสื่อพื้นบ้านจังหวัดเลย มีวัตถุประสงค์เพื่อจำแนกประเภทของนิทานและสื่อพื้นบ้าน และเพื่อวิเคราะห์คุณธรรมและจริยธรรมในนิทานและสื่อพื้นบ้านจังหวัดเลย ซึ่งพบนิทานจังหวัดเลย จำนวน 63 เรื่อง สามารถจำแนกได้ 8 ประเภท คือ นิทานมหัศจรรย์ นิทานชีวิต นิทานและตำนานประจำถิ่น นิทานอธิบายเหตุ นิทานมุขตลก นิทานสัตว์ นิทานคติธรรม นิทานเรื่องผี ผลการศึกษาสื่อพื้นบ้านจังหวัดเลย สามารถจำแนกได้ 5 ประเภท คือ ประเพณีและพิธีกรรม การละเล่น การแต่งกาย ของใช้และหัตถกรรม และจิตรกรรมฝาผนัง ผลการวิเคราะห์ คุณธรรมจริยธรรมในนิทานพื้นบ้าน จำแนกได้ 14 ประเภท คือ ความเมตตา กรุณา ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ความกตัญญู กตเวทิตะและความซื่อสัตย์ ความมีสัจจะหรือวาจาสัตย์ และพูดจาไพเราะ ความมีวินัย ความเสียสละ ให้ทาน และ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความสามัคคีและการช่วยเหลือเกื้อกูล ความพยายาม มานะ และอดทน ความยุติธรรม ความขยัน สัมมาชีพ และรับผิดชอบ ความโลก ความกล้าหาญและเขาวนปัญญา หลักการครองเรือน การทำดีได้ดี และ การให้อภัย ส่วนคุณธรรมจริยธรรมในสื่อพื้นบ้าน สามารถจำแนกได้ 5 ประเภท คือ คุณธรรมจริยธรรมในประเพณีและพิธีกรรม คุณธรรมและจริยธรรมในการละเล่น คุณธรรมและจริยธรรมในเครื่องแต่งกาย เสื้อผ้าของชาวไทยดำ คุณธรรมและจริยธรรมในของใช้และหัตถกรรม และจริยธรรมในจิตรกรรมฝาผนัง

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาสามารถนำองค์ความรู้ด้านคุณธรรมจริยธรรมจากนิทานและสื่อพื้นบ้าน ไปบูรณาการเพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของเด็กและเยาวชนในท้องถิ่นจังหวัดเลย เพื่อให้เกิดความรัก และเห็นคุณค่าของมรดกทางวรรณกรรมของคนเมืองเลยยุคอดีต

2. นิทานและสื่อพื้นบ้านจังหวัดเลย นอกจากนี้คุณค่าในเชิงคุณธรรมจริยธรรมแล้วยังมีความหมายในเชิงสัญลักษณ์ที่มีคุณค่า ชุมชนหน่วยงานการท่องเที่ยวควรนำไปสร้างคุณค่าและมูลค่าเพิ่มดึงดูดนักท่องเที่ยว ในเชิงคติชน

ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาวิเคราะห์คุณธรรมจริยธรรมจากนิทานและสื่อพื้นบ้านของพื้นที่อื่น เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจในบริบท ความเชื่อและประเพณีของท้องถิ่นอื่น

2. ควรมีการศึกษาวิเคราะห์คุณธรรมจริยธรรมที่น่าเสนอผ่านสื่อในรูปแบบอื่น เช่น สื่อออนไลน์ แอนิเมชัน โฆษณา เพื่อความเข้าใจในคุณค่าและการปรับเปลี่ยนตามยุคสมัย

เอกสารอ้างอิง

- กาญจนา แก้วเทพ. (2544). *ศาสตร์แห่งสื่อและวัฒนธรรมศึกษา*. กรุงเทพฯ: เอดิสันเพรสโปรดักส์
- กุลธิดา จันทร์เจริญ. (2555). *กลวิธีการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ด้วยสื่อพื้นบ้าน: กรณีศึกษาการดำเนินโครงการสื่อพื้นบ้านเพื่อสุขภาวะเยาวชน* (วิทยานิพนธ์ปริญญาคุชฎบัณฑิต). มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- ชม ภูมิภาค. (2520). *เอกสารประกอบวิชาเทคโนโลยี 521 การบริหารโครงการเทคโนโลยีทางการศึกษา* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร.
- دنۇفل ڤايڤسڤنڤ. (2543). *วรรณกรรมจังหวัดเลย*. เลย: โรงพิมพ์รุ่งแสงธุรกิจการพิมพ์.

บัวริน วัจศิริ. (2551). *วรรณกรรมพื้นบ้านในชุมชนลาวหลวงพระบางกับบทบาทการสืบสานความเป็นลาวหลวงพระบางในบริบทสังคมไทย* (วิทยานิพนธ์ปริญญาคุชฎบัณฑิต). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.

พรสวรรค์ ศิริปัญญาภรณ์. (2562). *การบูรณาการวรรณกรรมและสื่อพื้นบ้านเพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมเยาวชนในจังหวัดเลย*. เลย: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย.

วรพรรณ สุวรรณชื่น. (2550). *วิเคราะห์จริยธรรมในนิทานพื้นบ้านจังหวัดอุดรธานี*. (การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองปริญญาโทบัณฑิต). มหาวิทยาลัยนเรศวร, พิษณุโลก.

ศาริตา สุขคง. (2555). *นิทานพื้นบ้านไทดำบ้านนาป่าหนาดตำบลเขาแก้ว อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย*. เลย: มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย.

ศิริพร ณ ถลาง. (2552). *ทฤษฎีคติชนวิทยา วิธีวิทยาในการวิเคราะห์ตำนาน-นิทานพื้นบ้าน*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สาร สาระทัศนันท. (2535). *นิทานพื้นบ้าน*. เลย: ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม วิทยาลัยครูเลย.

อุไรวรรณ สิงห์ทอง, หนึ่งฤทัย ม่วงเย็น และจารุวรรณแดนนาวาส. (2560). *การศึกษาคุณธรรมที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านอีสาน*. ใน รายงานสืบเนื่องการประชุมสัมมนาในระดับชาติ "พินุลสงครามวิจัย" ครั้งที่ 3 ประจำปี 2560 Thailand 4.0 นวัตกรรมและการวิจัยเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน. หน้า 1-10. 23-24 มีนาคม 2560. พิษณุโลก: มหาวิทยาลัยราชภัฏพินุลสงคราม